המקנא פרק ראשון סוטה

ורבי עקיבא א"כ לכתוב לה. תימה לרב מסקא דאמר בפרק שלשה מינין (מיר דף מג:) לאלייו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאלייכים לדידיה לא לאיצטריך לה לאלייכים מאי הוי דרש בלה יטמא ויש לומר הוה דרש לחודיה כדרבי עקיבא ולאידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר מ): **כתיב** נמי מ)(ובאחיכם) לבדתנא דבי רבי ישמעאל. וא"ת הא איצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (ב"מ דף עב:) מנין אם רואתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן: **מה** עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת"ל ועד אין בה בכל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד ל' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה ל"ב מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה כי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קדושין דף פו.) אשה זינתה בעד אחד וכו' מיהא לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע"ג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש מהיכא תיתי ליה לדיתיתמן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פילכא: כמה

ורבי עקיבא א"כ ליכתוב רחמנא לה ולישתוק יטמא למה לי ש"מ ור' ישמעאל [6]איידי דכתב לה כתב נמי יטמא [5]לכדתני דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה [1]לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב [2]לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו [3]דתניא [8]מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ור"ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא [1]ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ור' ישמעאל איידי דכתי' ובאחיכם כתי' נמי בהם לכדתנ' דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה א"ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר [4]כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר [4]ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך [2]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר [5]והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר [6]ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [7]ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לעולם הזה להיות עמה לעולם הבא [9]תנן התם שהיה בדין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים ת"ל [8]ועד אין בה בכל שיש בה וק"ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל [9]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [10]על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים [7]האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מגלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה

וכמה

קאמר. וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין חסורי מיחסרא והכי תנא ליה ת"ל בקינוי וסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דעלמא אלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהימן ומשום דרגלים לדבר: כדי

אם כן. דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא: **לכתוב רחמנא לה ולשתוק.** דמשמע לגפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה: **לא תחיה כל נשמה.** בשבעה אומות כתיב החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבוסי: **למשרי אחד מן האומות.** משאר שבעים אומות: **שבא על הכנענית.** כל ז' אומות נקראו על שם כנען: **והוליד בן.** דהלך אחר האב ומותר להמיתו לך לעבד: **דתניא.** דלהכי אתא קרא: **בעבד** גרסי' בבי"ת: **וגם מבני התושבים וגו'.** לעיל מייתי כתיב מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה אומות וגם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתישב כאן ואמר קרא דמותר לקנות מבניהם אשר הולידו בארצכם אלא בשביל דבר שנתחדש בה [1]לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב [2]לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו [3]דתניא [8]מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ור"ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא [1]ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ור' ישמעאל איידי דכתי' ובאחיכם כתי' נמי בהם לכדתנ' דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה א"ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר [4]כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר [4]ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך [2]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר [5]והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר [6]ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [7]ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לעולם הזה להיות עמה לעולם הבא [9]תנן התם שהיה בדין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים ת"ל [8]ועד אין בה בכל שיש בה וק"ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל [9]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [10]על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים [7]האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מגלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה

קאמר. וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין חסורי מיחסרא והכי תנא ליה ת"ל בקינוי וסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דעלמא אלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהימן ומשום דרגלים לדבר: כדי

אם כן. דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא: **לכתוב רחמנא לה ולשתוק.** דמשמע לגפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה: **לא תחיה כל נשמה.** בשבעה אומות כתיב החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבוסי: **למשרי אחד מן האומות.** משאר שבעים אומות: **שבא על הכנענית.** כל ז' אומות נקראו על שם כנען: **והוליד בן.** דהלך אחר האב ומותר להמיתו לך לעבד: **דתניא.** דלהכי אתא קרא: **בעבד** גרסי' בבי"ת: **וגם מבני התושבים וגו'.** לעיל מייתי כתיב מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה אומות וגם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתישב כאן ואמר קרא דמותר לקנות מבניהם אשר הולידו בארצכם אלא בשביל דבר שנתחדש בה [1]לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב [2]לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו [3]דתניא [8]מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ור"ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא [1]ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ור' ישמעאל איידי דכתי' ובאחיכם כתי' נמי בהם לכדתנ' דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה א"ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר [4]כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר [4]ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך [2]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר [5]והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר [6]ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [7]ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לעולם הזה להיות עמה לעולם הבא [9]תנן התם שהיה בדין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים ת"ל [8]ועד אין בה בכל שיש בה וק"ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל [9]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [10]על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים [7]האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מגלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה

קאמר. וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין חסורי מיחסרא והכי תנא ליה ת"ל בקינוי וסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דעלמא אלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהימן ומשום דרגלים לדבר: כדי

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ט מהל' עבדים הלכה ג סמג עשין רכ:

תורה אור השלם

1. והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך:
ויקרא כה מו
2. רק מערי העממים האלה אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה: דברים כ טז
3. וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם היו לכם לאחזה:
ויקרא כה מה
4. כי יי אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך: דברים כג טו
5. אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יי יאספך: ישעיהו נח ח
6. ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו:
איוב ו יח
7. ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה: בראשית לט י
8. ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא טמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה:
במדבר ה יג
9. כי יקח איש אשה בעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:
דברים כד א
10. לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר: דברים יט טו

תוספות שאנץ

גם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתישב כאן ואמר קרא דמותר לקנות מבניהם אשר היו להם מבנות ארצך. ולא מן הגרים בארצך בנים הנולדים במקומות אחרים מבנות שאר אומות והביאום לבניהם לגור כאן. ל"ה: הכי הוי גירסת הספרים איידי דכתיב בהם כתיב ובאחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל וקשה הכי בשביל שכתוב בהם ולא באחיכם כתיב ובאחיכם וכפל את דבריו על חנם ואין חוזר ואומר כלום. והגיה רש"י איידי דכתיב ובאחיכם כתיב בהם. וכי תימא מה מועיל גרסא זו מן האחרת ואומר רבי דהוועל דהא עתה חזר בו ממה שאמר לעיל רבי ישמעאל לעולם בהם תעבודו אתא למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית אלא איצטריך למדרש בהם ולא באחיכם ולרבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם לכדתנא [דבי ר"י] וכתיב בהם תעבודו דהוי דבר שנתחדש בה. וקשה להר"מ דאמאי לא קאמר דאיצטריך בהם ובאחיכם לעשה ולא תעשה מדכתיב בהם ולא באחיכם [ואין] הבא מכלל עשה ובאחיכם לא תעשה דכי האי גונא בפרק איזהו נשך גבי לא תשיך. ועוד דאם נאמרה ונשנית ל) דלעולם בהם תעבודו כתיב מקמי קרא דובאחיכם ואינו כגון דאמר לעיל [איידי] דכתב לה כתב לא יטמא דלעולם כתוב הפסוק המיותר באחרונה. [ונראה] לקיים גירסת הספרים איידי דכתב בהם כתב נמי ובאחיכם לעולם כדפרקינן מהם תקנו נפקא לן למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית ובהם איצטריך בהם ולא באחיכם. ואיידי דתנא בהם תנא נמי באחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל דכל פרשה שנאמרה ונשנית וכו' ואיצטריך למכתב כדדרשי' בב"מ בפ' איזהו נשך גבי רב שעורים באותו שאינו נוהג בשורה מנין שאתה מוחר לשעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו [ובאחיכם] והיינו דבר שנתחדש בה והתלמוד לא היה חושש לפרש איזהו דבר נתחדש בה: כדקרא לשומשמא. פ"ה קריא תולעת של שומשמין. וי"א קריא לשון קרי שהוא חם ושומשמין הוי מין תולע שקורין פרמייל (דכל דבדקה ליה התולע רעי"א קריא לשון קרירות דכל קרקע לו):

ל) נראה דע"ל דאם נאמרה ונשנית נקרא דלעולם בהם תעבודו ת"ל כמה כתיב הך קרא מקמי קרא דבאחיכם וכו'.

מסורת הש"ס

ל) [פסחים סז: יומא נד: וסם נסמן], כ) יומא עח: קדושין סז:, ג) ע"ז ה., ד) סם יומא לה:, ה) לקמן לא., ו) לקמן לא:, ז) [לף כ:], ח) [לענין יוחסין], ט) [ל"ל בהם],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה. נ"ב לגיסא של רש"י לומר דהכי קא קשיא ליה וקבעי ליה:

גליון הש"ם

גמ' לבדתני דבי ר"י. ב"ק מד ע"ב שבועות יט ע"א מנחות י ע"א:

מוסף רש"י

מנין לאחד מן האומות. שבעולם שאינן מן אומות של ארץ ישראל שאמר הכתוב עליהם לא תחיה כל נשמה (קדושין סז:) שאינו מצבע אומות ואינו בכלל לא תחיה כל נשמה (יבמות עח:). **שבא** על הכנענית. שהיא בכלל לא תחיה, יהוא הדין לחתת ויבוסית, אלא שבולם נקללין על שם כנעני, דכתיב ארץ כנען (קדושין סז:). שאחה רשאי לקנותו בעבד. דשניון ליה בתר זכר ומותר למיתתה (שם) ואי אתה מצוה למיתתו דשניון ליה בתר אביה (יבמות עח:). ת"ל וגם מבני התושבים. שבאו מאומות אחרים ונעשו אביהם תושבים במקומכם (שם) ועליו אמרה כתיב ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבותיכם, שאינן מז' אומות, מהם תקנו עבד ואמה, וסמיך ליה וגם מבני התושבים, לומר ולא משאר אומות לבדם שאין בהם מערבוב שבע אומות, אלא אף מבניהם שנולדים אותם תושבים הבאים לגור עמכם ומולידין מן הכנעניות מהם תקנו (קדושין סז:). מן הנולדים בארצכם. אשר הולידו בני שאר אומות מבנות ארלכם שלדתן בארלכם הרייו חמותיהם (שם) שאמו מארלכם וילדתו שם (יבמות עח:). **ולא** מן הגרים בארצכם. שהולידו בני ארלכם במקומות אחרים מבנות שאר אומות ובאו הבנים לגור כאן אלא אבותם, ובאותה הבנים גרסינן ולא מן הכנעניים שבארלכם, לומר שילדו מן הכנעניים (קדושין סז:) שעולד במקום אחר, שאמו מן שאר אומות ואחר כך בא לגור אלא אבי בארלכם, דרך אשה להיות במקומה ודרך איש לגלות, הלכך הנולדים באלרן ולדי אמו משבעה אומות, אבל הנולדים במקום אחר ולדי אמו משאר אומות, ומסתברא כי מעטיהו קרא הרבי הלבני כנעני (יבמות עח:). **מלפפתו.** מעטפתו, לשון מלבוש, כמו (שבת קכט:) מלפפין את

המיעוט בשבת (ע"ז ה.). **שהיה בדין.** שלא יהא נאמן בה עד אחד אם לא מגזירת הכתוב (לקמן לא.). **ומה עדות הראשונה.** סתירה, שאין אוסרתה איסור עולם. אלא עד שתסתר, אינה מתקיימת בפחות משנים. כדבעינן למימר מגזירה שוה (שם). **עדות אחרונה.** טומאה (שם). **כל שיש בה.** כל עדות שיש בה נאמן בה, ונגמרא לפיון לה דהכי קאמר מרי לית בה אלא אחד וקאמר והיא לא נתפסה למיקרא, אלמא מהימן (שם). **בה ולא בקינוי.** למאי אצטריך גזירה שוה, הא כתיב גבי טומאה ועד אין בה, ומיעוטא הוא, בה עד אחד נאמן ולא בעדות אחרת, והויא לה עדות סתירה כשאר כל עדיות שבתורה (שם). **וטומאה בעלמא.** עד אחד שבעיר על אשה אלא קינא לה בעלה ואמר נטמאת מגיין דלא מהימן, ולא אמריע קטומאת אשה דהימנה רחמנא, לא שנא לאחר קינוי ולא שנא בלא קינוי אלמוד לומר כו', וכי דהימנה רחמנא בטומאה שאחר קינוי ויש עדי סתירה שיש ועד מעיד שנטמאת, שרגלים לדבר (שם).

כדי טומאה. ומהו כדי טומאה כדי ביאה ומהו כדי ביאה כדי הערלה דהיינו נשיקת אבר [נקמן כח:] באותו מקום וכמה שיעורה כדי הקפת דקל שיוכל האדם לילך סביבות הדקל. ולקמן מפרש למה לי למיתני כולהון: **כדי מזיגת כוס.** למזגו במים ומתם כוס רביעית. ולקמן[ג] אמרי' כל אחד ואחד מן החכמים הללו בעצמו שיער כמה שהוא שוהה בהערלתו: **ליטול קיסם.** מבין שיניה: **ולף ע"פ שאין ראיה.** גמורה לדבר דקרא לאו הוסמכת יד לסל כתב ביה יש זכר ורמז מקצת דהוקשה אשה זונה לכבר לחם: **וכל הני למה לי.** למיתני בריש׳א ליתני שיעור סתירה כדי טומאה כדי הקפת דקל: **דאי פנא כדי טומאה הוה אמינא.** בכל שיעור הצריך לנא לידי כך דהיינו טומאה וארצותה שיפתה אותה ודבר על לבה עד שתתרצה: **קמ"ל.** דמאי טומאה ביאה לחודה דאיכא למימר קודם הסתירה נתרצית לו: **קמ"ל כדי הערלה.** דקי"ל בפרק הבא על יבמתו (יבמות נד.) הערלה כגמר ביאה לכל העריות: **ואי פנא כדי הערלה.** ולא תנא בריש׳א כדי טומאה הוה אמינא כדי הערלה וארצותה ואפי' תנא כדי ביאה כדי הערלה לא הוה מימעטו ארצותה דאנא אמינא הערלה למעוטי גמר ביאה ומיהו ארצותה בעינן דהכי הוה משמע כמה שיעור סתירה כדי ביאה ותנא אמינא כל ארבי ביאה דהיינו ארצותה וגמר ביאה והדר מפרש מה היא ביאה הערלה אכתי ארצותה לא אימעטו הילכך תנא בריש׳א כדי טומאה דמשמע טומאה וארצותה והדר פרש ומה היא טומאה כדי ביאה ועל כרחך אימעטו ארצותה דהא ביאה כולה גמר ביאה משמע ולא מיעט אלא ארצותה והדר תני הערלה למעוטי דלא בעינן גמר ביאה וממילא שמעי' מינה נמי דאי[ד] לא תנא כדי ביאה אכתי לא הוה ממעטא ארצותה דכדי טומאה כדי טומאה וארצותה משמע והערלה דפרש בתרה לא ממעטא אלא גמר ביאה הילכך אינטריכו כולהו: **וכמה.** הוא שיעור הערלה לחודה כדי הקפת דקל. והא ליכא לאקשויי הואיל וסוף סוף שיעורא כדי הקפת דקל הוא ליתני כמה שיעור סתירה כדי הקפת דקל דאיצטרי ליה לתנא לפרושי איסור סתירה משום מאי כפ"ה ובתוס׳ וירושלמי גבי שיעורין הללו כמה היא הערלה כדי הקפת ידו שלימה א"ר יוסי כל השיעורין הללו חוץ מהתרת סינר. התם אמר בן עזאי כדי לצלות ביצה והכא אמר כדי לשתות ואידי ואידי חד שיעורא הוא וליכא לאקשויי א"כ היינו רבי יהושע דאמר לעיל כדי לשתותו ואמר בתריה כדי לצלות ביצה משום דר' יהושע אמר דבעי מזיגה עם השתיה דסתם מזיגה למשתיה מיד הוא אבל הכא ר"ל לשתותו בלא מזיגה [דהיינו] כדי לצלותו. בעי רב אשי במרחק או במקרב. תמה אמאי לא קא בעי בהקפת דקל באלימא או בקטיפא דבשלמא גבי כוס סתם כוס הוי מרביעית. וכן ביצה סתמא דתרנגולת ובינונית אלא מדקל אמאי לא בעי באיזה דקל מיירי. ושמא ר"ל כדי הקפת דקל בינוני:

כמה שיעור סתירה. בירושלמי כל אלין שיעורין אחר [הסרת סינר]:

בן עזאי אומר. אמי דמקדיש בן עזאי לרבי עקיבא אע"ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר בפרק הרואה (ברכות סב.) בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך משום דגלייה קודמת לגמיעה והאי דמקדיש ליה בתידך ברייתא משום דמסיק שיעורין דשייכי בכוס אבל תימה אמאי מקדיש רבי ישמעאל למילתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע מיהו י"ל דסדר אכילה ושתיה סמיך[ה]:

אי הכי היינו **רבי אליעזר.** ה"ה דהוה מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי אלא[ב] ברייתא קמייתא נקט ס"ג יתרך בבן עזאי כדי למזוג ולשתותו: **אם** כן היינו **בן עזאי.** ה"ה דהוה מצי למימר היינו רבי יהודה בן בתירא אלא[ג] ברייתא קמייתא נקט: **דמרחק** או **דמקרב.** בחזרת דקל לא קמבעי ליה בגדול או בקטן משום דידע שיעוריה דהיינו כדי מזיגת הכוס וכן בגליית ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי' כבר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמיבעי ליה:

נעקר

בדחטי

בדחטי

ולא מיבעי ליה בגמיעה. דאי בגמיעה בעי בדחטי: **אלא בשתיה.** דאי בשתיה בעי בדחטי: **אלא בגמיעה.** דאי בגמיעה בעי בדחטי: **אלא בבריאה.** דאי בבריאה בעי בדחטי: **אלא בחמימא.** דאי בחמימא בעי בדחטי: **אלא בקרירא.** דאי בקרירא בעי בדחטי: **אלא בדחטי.** דאי בדחטי בעי בדחטי: **אלא בדחטי.** דאי בדחטי בעי בדחטי: **אלא בדחטי.** דאי בדחטי

נעקר מן העולם. תימה לר"י לפי' רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה (ד) מאי קרא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעושו מיתה ובפ' במה אשה יוצאה (שבת דף סב:) אמרינן דעושו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלזל בנטילת ידים ובפ' עושין פסין (עירובין דף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו' עד מה אעשה שאבירי מייבו עליה מיתה וגרמה דזלזול שמזלזל בה תמיד עושו עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (דף מה:) וסנהדרין (דף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונס יין (נדרים דף סב.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לא בחדא מחיתא ניחא דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מ"ר: **היא** תצודנו לדינה של גיהנם.

ואמר נמי בפ"ק דחגיגה (דף ע:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק"ק מפ' הזהב (ב"מ דף נט.) דאמר הכא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ' (ה) ג' דיבמות (דף כב:) היכא דלא הולד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין דף קז.) אמר דוד כל הכי נטרוד הוהא גברא א"ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין (ו) דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי' מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והולד ממנה ממזר ריב"ל. א"ר היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם:

כל

בדחטי או בדשערי ברכיכא או באקושא תיקו א"ר יצחק בר (רב) יוסף א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער והאיכא בן עזאי [6]דלא נסיב איבעית אימא נסיב ופירש הוה [8]ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה ואיבעית אימא [1]סוד ה' ליראיו דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר [2]כי בעד אשה זונה עד ככר לחם אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם א"ר זריקא אמר ר"א [4]כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם אמר רב חייא בר אשי אמר רב [3]מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה [3]מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה [7]שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים אמר רבי אבהו [7]כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר [3]ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו' ומאי ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנא' [2]ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוהה מיבעי ליה ועוד היא תצוד מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפילו למד תורה דכתיב בה [4]יקרה היא [3]מפנינים [3]מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים היא תצודנו לדינה של גיהנם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים כתי' הכא [5]תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם [6]ולא תביא תועבה אל ביתך ורבי יוחנן דידיה אמר [1]כאילו כפר בעיקר שנאמר [7]רום לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו' ר' חמא בר חנינא אמר כאילו בא על כל העריות כתי' הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתי' התם [8]כי את כל התועבות האל וגו' עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר [3][9]חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה מאי [7]יד ליד לא ינקה אמר רב (ז) כל הבא על אשת איש אפי' הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה [10]הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינם של גיהנם קשיא להו לדבי רבי שילא האי יד ליד לא ינקה ידי (ז) מיבעי ליה אלא אמרי דבי רבי שילא אפילו קיבל תורה כמשה רבינו דכתיב ביה [11]מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא ליה לר' יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעיא ליה אלא א"ר יוחנן אפילו

בדחטי **או בדשערי**. של חטין חלק ונשמט יותר משל שעורים: **רכיכא**. נשמט יותר מתקושא: **רכיכא**. שנילושה העיסה רכה: **כל אחד ואחד**. מן התנאים הללו: **בעצמו שיער**. כמה שהיה שוהה בנילתו: **והאיכא בן עזאי דלא נסיב**. כדאמר ביבמות (דף סג.) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים. **דלא נסיב איבעית אימא נסיב ופירש הוה**. כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאלו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. פי' דרש ליה ר' אמי ור' אסי דרשה לרישא בשביל שיהא ככר לחם מתחייב בעונש אבל אשה זונה ולהכי מדמי ליה לאשה זונה דומה משום דכשאוכל בלא נטילה הוי כמו אשה זונה. ה"ג בפרקת היא. ה"ג בפלתיה דרבה בעד ככר לחם בעד אשה זונה מיבעיא ליה דמשמע בשביל ככר לחם רב העונש עד כדי אשה זונה. וה"ה נמי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשה ליה לרבא דודאי מסיפא לרישא דידרש קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למכתב בעד ל"ה. המלולל

בדחטי או בדשערי. של חטין חלק ונשמט יותר משל שעורים: **רכיכא**. נשמט יותר מתקושא: **רכיכא**. שנילושה העיסה רכה: **כל אחד ואחד**. מן התנאים הללו: **בעצמו שיער**. כמה שהיה שוהה בנילתו: **והאיכא בן עזאי דלא נסיב**. כדאמר ביבמות (דף סג.) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים **דלא נסיב איבעית אימא נסיב ופירש הוה**. כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאלו בא על אשה זונה שנאמר **כי בעד אשה זונה עד ככר לחם מבעי ליה**. דמשמע דשייל ככר לחם רב העונש עד כדי עונש אשה זונה. וה"ה נמי אי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למיכתב בעד ובגי אשה זונה הוה ליה למיכתב עד: **המזלזל**. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים: **נעקר**. דעובר על דברי חכמים חייב מיתה (ה) דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש מאי מיריא וכו' הכא דעושו מיתה ובפרק עושין פסין נמי קאמר מעשה כר' עקיבא וכו' עליה מיתה ובפרק במה אשה וכו' נטילת ידים וגרלה כל"ל: (ה) ד"ה היא וכו' משמע בפ"ב דיבמות. נ"ב ע"ש בדף כ"ל ע"א ובדף כ"ג ע"ב: (ו) **בא"ד** וחנק נמי כיסורין **עם** תשובה דכל המומתין:

[1] סוד ה' ליראיו וברית[ו] להודיעם: תהלים כה יד
[2] כי בעד אשה זונה עד בצר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד: משלי ו כו
[3] ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם: יחזקאל ד יג
[4] יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה: משלי ג טו
[5] תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה: משלי טז ה
[6] ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא: דברים ז כו
[7] רם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: דברים ח יד
[8] כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ: ויקרא יח כז
[9] חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא: ישעיהו ב כב
[10] ויאמר אברם אל מלך סדם הרימותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ: בראשית יד כב
[11] ויאמר ה' מסיני בא זרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו: דברים לג ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב (כל הבא על אשת איש) תא"מ וג"כ גי' רש"י כל שיש בו גסות הרוח: (ב) שם ידי לא ינקה מיבעי ליה: (ג) רש"י ד"ה שמא יצאו וכו' נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק ומזרו ליד טהורים. נ"ב ולפמינו במשנה היא טמאים לפי שמים שחוץ לפרק אין מטהרין השניים את הראשונים ועי' פי' הר"ש במשנה ז: (ד) תוס' ד"ה נעקר וכו' מייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש מאי מיריא וכו' הכא דעושו מיתה ובפרק עושין פסין נמי קאמר מעשה כר' עקיבא וכו' עליה מיתה ובפרק במה אשה וכו' נטילת ידים וגרלה כל"ל: (ה) ד"ה היא וכו' משמע בפ"ב דיבמות. נ"ב ע"ש בדף כ"ל ע"א ובדף כ"ג ע"ב: (ו) **בא"ד** וחנק נמי כיסורין **עם** תשובה דכל המומתין:

גליון הש"ס

גמ' **ואיבעית אימא מרב'** שמיע ליה. לקמן דף י ע"א:

תוס' שאנץ (המשך)

בנטילת ידים שאוכל תמיד בלא נטילת ידים נעקר דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה שנאמר ופורץ גדר ישכנו נחש. מים ראשונים שלפני אכילה צריך שיגביה ידיו ראשי אצבעותיו שיהו המים משופעין לצד זרועותיו שמא יצא מים חוץ לפרק וכו' כדתנן במס' ידים שצריך לשפוך מים על ידיו ב' פעמים הראשונים מטהרין את הידים מן הטומאה השניים מטהרין את המים הטופחין על ידיו שנטמאו תחלה מפני הידים ותנן התם הידים מטמאות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהם להיות שניות ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק שעד הפרק צריך נטילה. נטל את הראשונים ואת השניים וחזרו ליד טהורות שהרי שניים את הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד לפרק וחזרו ליד טמאות כלומר על השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו עד הפרק כמשפטו. וא"כ המים שניים לא שיהרו את הראשונים שיצאו חוץ לפרק הילכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שלא יצאו המים הראשונים ויטמאו את הידים כן פירש הקונטרס. אחרונים של אחר הסעודה שתקנו חכמים מפני מלח סדומית שמסמא את העינים צריך שישפיל ידיו למטה כדי שתרד הזוהמא של תבשיל שבידו שהרי להעביר את הזוהמא הן באין:

[1] (עי' מופפות יכמות סג: ד"ה שיתקיים ותוספות כתובות סב. ד"ה כתתיה), **[2]** (הוריות יג.), **[3]** (ברכות יז. ע"ש), **[4]** (ברכות סא. עירובין יח: ע"ש), **[5]** (עירובין כא:), **[6]** (ל"ל אמר ד"ה צריך להספילן), **[7]** עי' בעוה"ש סי' קסב בגר"א, **[8]** (עירובין יז:),

להעביר הזוהמא הן: **כל האוכל בלי ניגוב ידים**. דבר מאוס הוא ומשוב בטומאה שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא אלמא דבר מיאוס קרי טומאה: **מאי ואשת איש וגו'**. סיפיה דקרא דלעיל הוא כי בעד אשה זונה עד ככר לחם: **לסוף נכשל באשת איש**. והכי קאמר בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש זונה נפש היקרה הגבוהה היא תצודנה רודף אחריה ולד אותה ומגיעה: **היא תצוד מבעי לה**. כיון דמסיפיה לרישיה קדרשת ליה הכי מיבעי ליה למכתב ואשת איש נפש יקרה היא תצוד אותה אבל השתא משמע שאשת איש לבה את הנפש היקרה: **מכהן גדול**. דאפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון ומהאי קרא ילפינן ליה בהוריות (דף יג.): **ורם לבבך**. מעלה אני עליך כאילו שכחתו: **כי את כל התועבות**. גבי עריות כתיב: **במה**. עבודת כוכבים: **אשר נשמה באפו**. שמחזיק עצמו כבעל נפש דהיינו גאוה שאשונה נפשו בעיניו: **מאי יד ליד לא ינקה**. סיפיה דקרא דאיירי ביה לעיל הוא תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה: ה"ג **כל איש כו גסות הרוח אפילו הקנהו כו'**. וכ"ג כל הבא על אשת איש דלא משמעי קרא אלא בגסי הרוח: **הקנהו להקב"ה כו'**. השליטו בשמו על הכל כאברהם שקראהו קונה שמים וארץ. והיינו יד ליד אפילו דומה לאברהם שאמר הרימותי ידי: **קשיא להו לדבי רבי שילא**. אהך דרשה דרב: **הכי גרסינן מאי יד ליד יד לא ינקה מיבעי ליה: אפילו הוא כמשה**. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: **יד מיד מיבעי ליה**. דהא קרא במקבל מוקמינן ליה ולא בנותן והוה ליה למיכתב יד מיד לא ינקה יד שקבלה מיד אף הוא לא ינקה: אפילו

תורה אור השלם

1. סוד ה' ליראיו וברית[ו] להודיעם: תהלים כה יד
2. כי בעד אשה זונה עד בצר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד: משלי ו כו
3. ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם: יחזקאל ד יג
4. יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה: משלי ג טו
5. תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה: משלי טז ה
6. ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא: דברים ז כו
7. רם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: דברים ח יד
8. כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ: ויקרא יח כז
9. חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא: ישעיהו ב כב
10. ויאמר אברם אל מלך סדם הרימותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ: בראשית יד כב
11. ויאמר ה' מסיני בא זרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו: דברים לג ב

תוספות שאנץ

הא איכא ב"ע דלא סיב כדאמר ביבמות אה אעשה ונפשי חשקה תורה אפשר לעולם התקיים על ידי אחרים. ל האוכל לחם בלא טילת ידים כאלו בא ל אשה זונה שנאמר י בעד אשה זונה עד כר לחם. פי' דרש ליה סיפיה לרישיה בשביל כר לחם מתחייב בעונש ל אשה זונה ולהכי מדמי יה לאשה זונה משום כשאוכל בלא נטילה הוי כילה הפקר וזונה זו פקרת היא. ה"ג בפלתיה רבה בעד ככר לחם ד אשה זונה מיבעיא יה דמשמע בשביל ככר חם רב העונש עד כדי שה זונה. וה"ה נמי

אפילו עושה צדקה בסתר. שנותן מידו לידו של העני והכי משמע יד הנותנת ליד אף הוא לא יצקה: **דכתיב כיה מתן בסתר כו'.** נלמ"ד דשייך האי קרא בקרא דלעיל אלא רבותא היא שאע"פ שמכפה אף ומיתה אינו מכפר על גסות הרוח: **אוהרה.** שלא יהא גס רוח: **ורם לבבך ושכחת.** אלמא מגובה לב בא לידי שכחה ששוכח את בוראו ובשכחה הוא מוזהר השמר לך פן תשכח: **רומו מעט.** כיון שרוממו מתמעט: **ישנו בעולם.** מתקיים: **והומכו.** ואם חזר ועשה עניו שממיך את עצמו: **ככל.** כאותן שנאמר בהן כל: **יקפצון.** מן העולם ימותו מות ישריס. אברהם כתיב ביה[1] וה' ברך את אברהם בכל ילחק כתיב ביה[2] ואוכל מכל יעקב כתיב ביה[3] כי חנני אלהים וכי יש לי כל והכי מפרש בהדיא בברלאשית רבה[4] (דבשלמא בכל מכל [5] רבותא הוא שנתברכו בכל אבל וכל אשר תתן לי[6] מילתא בעלמא הוא דקאמר): **כאפסא דשיבלתא.** גבהו של שבולת שקורין זקן השבולת והוא נשבר ונופל מעליו: **גבוהה גבוהה הוא מלקט.** והיינו וכראש שבולת (7) שראשה נראית למעלה מחברותיה: **אמי דכא.** אני מגביהו עד ששוכן אצלי והיינו אשכון את דכא: **אני אם דכא.** אני מרכין שכינתי אצלו: **ילמד אדם מדעת קונו.** להאוב את הנמיכות: **כל הריס וגבעות.** כגון תבור וכרמל שבאו שם[8] כדכתיב למה תרצדון הריס גבנונים (תהלים פח): **לאשירה.** יגדע וישרש אחריה כלאשירה שנריך גידוע אחריה כדכתיב ואגדעה את שמה (דברים יב): **נגער.** מקין בתחיית המתים: **שכבי בעפר לא נאמר.** דליתמעע על כל המתים: **שכן לעפר.** משפיל עצמו לעפר: **מילנם.** מקוננת: **וגבוה ממרחק יידע.** ריש"ה דקרא כי רם ה' ושפל יראה וגבוה והגבוה ממרחק מקודם שתבא עליו פורענות ימים רבים יידע. שכינה מתאוננת ומשתברת עליו כמו וידע אלמנותיו ויודע בהם אנשי סכות (שופטים ח) יודע כמניח למעבה (תהלים עד) לשון שבר: **רואה אם מ"הגבוה.** לקרבו ולהשתדל עמו וחשוב בעיניו כמו (הושע ט) כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי את אבותיכם נתתי עיני לקרבם ולחבבם: **ואיכא דמסני לה אמספרי לשון הרע.** משוש ריש"ה דקרא מלשני בסתר רעהו וגו': **רוח קימעא עוכרתו.** פורענות קלה עוברתו ומאבדתו: **והרשעים.** גסי הרוח. דקרא דלעיל משמעי בשפלים ונדכאים להחיות רוח שפלים וגו' כי לא לעולם אריב עם אותן שפלים בעון בנעו וגו' דרכיו ראיתי וגו' ברא ניב שפתים וגו' אבל הרשעים שאינן שפלים ונדכאים כיס נגרש המגרש ומשליך רפש וטיט לשפתיו סביביו: **כמה רביעיות.** לוגי מים אנו רואים שרוח קימעא עוכרתו עוכרת את מימיו: **אדם שאין בו אלא רביעית אחת.** שברביעית דם הוא מתקיים. שיעור זה הלכה למשה מסיני שרביעית דם מת מעטת בהאל מפני שהיא נפש וקרינא ביה על כל נפשות מת לא יבא[9]: **אחד משמונה בשמינית.** משקל קטן הוא והיינו (10) עוכלא[11]. כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הרלאש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם: **ומעטרא ליה כי סאסא לשיבלתא.** גסות מועט גאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כסאסא המעטרת את השבולת: **בשמתא דאים ביה.** גסות הרוח: **ובשמתא דאים ביה.** גסות פורתא לפי שאין בני עירו ירלאים ממנו ואין בו כח להוכיחם: **לא ממנה ולא ממקלתה.** לא יתפוץ אדם לא בכולה ולא במקלתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה': **כבשר.** שהוא רך ולא כאבן שהוא קשה: **להשתחוות.** להתפלל. אותם שהם בשר יבואו ויתפללו כי הם נשמעים לפני אבל גסי הרוח לא יבואו: **בשר כתיב ביה ורפא.** ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא. אדם כי יהיה בעור בשרו[12] נגע צרעת כי תהיה באדם[13] לא כתיב בחד מיניהו ונרפא לפי דרכך אתה למד שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו אבל מי שהוא קשה כאדמה אין רפואה למכותיו[14]: **אדם.** למה נקרא שמו אדם שהוא אפר דם מרה. כלומר כולו הבל לכך אל יתגאה. מרה היא ליחלוחית מרה היוצאה מן המרירה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי האדשים ושינוי העתים ולפי המאכל שאוכל ועל ידיה באין חלייס וגגעים ומכאובות יש שקורין בדברי הרופאים מרירה שחורה ויש שקורין מרירה אדומה: **שאול.** מקום שאול ביתו: **נפתח.** מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים:

ולשאת

אפילו עושה צדקה בסתר דכתיב (א) [1]מתן בסתר יכפה אף וגו' לא יצקה מדינה של גיהנם אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי [2]שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא [3]ורם לבבך ושכחת וכתיב [4]השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרבי אבין אמר רבי אילעא [6]דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנאמר [5]רומו מעט ושמא תאמר ישנו בעולם ת"ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף בזמנו כאברהם אבינו שנאמר והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו [6]בכל [7]מכל [8]כל ואם לאו [5]וכראש שבולת ימלו מאי וכראש שבולת רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא דשיבלתא עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבולת אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבולת אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא מלקט: [9]ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני [3](והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא [10]ורמי הקומה גדועים וכתיב התם [11]ואשיריהם תגדעון וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער שנא' [12]הקיצו ורננו שכני עפר [3]שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר [13]וגבוה ממרחק יידע דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם [7]גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' כי רם ה' ושפל יראה אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא' [14]מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית א"ר אלכסנדרי כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעא עוכרתו שנאמר [15]והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו אדם שאין בו אלא [3]רביעית [3] אחת עאכ"ו א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא [8]בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק [3]לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה [16]תועבת ה' כל גבה לב אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר שנא' [17]והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחוות וגו' א"ר זירא בשר כתיב ביה [18]ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא א"ר יוחנן אד"ם א"פר ד"ם מ"דה בש"ר ב"ושה ס"רוחה ר"מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשין א"ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר

כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער. תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק והא דאמר פרק בתרא דכתובות (דף קיח.) מתיס שבמו"ל אינן חייס ומו גרסינן התס ע"ה אינן חייס אא"כ יהנו תלמידי חכמים ומלוי (1) רביות מלינו באגדה (2) שאינן חייס לעולם הבא. תוס' ר"י: **אדם** שאין בו **אלא רביעית** הם. פר"ח הוא דס הלגול שממנו משתית הלב אין בו אלא משקל כ"ה מלעיס שהיא רביעית הלוג (3):

הא

כבא א ב מיי' פ"ב מהלי דעות הלכה ג:

תורה אור השלם

1. מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף
וְשֹׁחַד בְּחֵק חֵמָה עַזָּה:
משלי כא יד
2. שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל
תִּגְבָּהוּ כִּי יְיָ דִּבֵּר:
ירמיהו יג טו
3. וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ
אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: דברים ח יד
4. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח
אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי
שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם: דברים ח יא
5. רוּמּוּ מְעַט וְאֵינֶנּוּ
וְהֻמְּכוּ כְּכֹל יִקָּפְצוּן
וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ:
איוב כד כד
6. וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא
בַּיָּמִים וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת
אַבְרָהָם בַּכֹּל:
בראשית כד א
7. וַיַּחֲרֹד יִצְחָק חֲרָדָה
גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי
אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד
וַיָּבֵא לִי וְאֹכַל מִכֹּל
בְּטֶרֶם תָּבוֹא וְאֲבָרְכֵהוּ
גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה:
בראשית כז לג
8. קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי
אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי חַנַּנִי
אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹּל
וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקָּח:
בראשית לג יא
9. כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא
שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ
מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת
דַּכָּא וְשִׁפַּל רוּחַ לְהַחֲיוֹת
רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב
נִדְכָּאִים: ישעיהו נז טו
10. הִנֵּה הָאֲדוֹן יְיָ
צְבָאוֹת מְסַעֵף פְּארָה
בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה
גְּדוּעִים וְהַגְּבֹהִים
יִשָּׁפֵלוּ: ישעיהו י לג
11. כִּי אִם כֹּה
תַּעֲשׂוּ לָהֶם מִזִּבְחֹתֵיהֶם
תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ
וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן
וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן
בָּאֵשׁ: דברים ז ה
12. יְחִיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי
יָקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי
עָפָר כִּי טַל אֹרֹת טַלֶּךָ
וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל:
ישעיהו כו יט
13. כִּי רָם יְיָ וְשָׁפֵל יִרְאֶה
וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיָדֵע:
תהלים קלח ו
14. מְלַשְׁנִי בַּסֵּתֶר רֵעֵהוּ
אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם
וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא
אוּכָל: תהלים קא ה
15. וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרֵשׁ
כִּי הַשֹּׁקֵט לֹא יוּכָל
וְגֵרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ
וָטִיט: ישעיהו נז כ
16. תּוֹעֲבַת יְיָ כָּל גְּבַהּ
לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה:
משלי טז ה
17. וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר
יְיָ: ישעיהו סו כג
18. וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בּוֹ
בְּעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא:
ויקרא יג יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' דכתיב בה מתן בסתר: (ב) שם אלא רביעית אחת. תז"מ וע"כ ס"א דם: (ג) רש"י ד"ה דבשלמא בכל מכל כל רבותא: (ד) ד"ה בגובה וכו' שבולת ימלו בשבולת שראשה נראית: (ה) ד"ה אחד משמונה וכו' עוכלא. נ"ב וע"ע בב"ב דף ל' דמפרש שם מהו עוכלא: (ו) ד"ה בשר וכו' רפואה למכותיו דרוח קימעא עוכרתו הס"ד: (ז) תוס' ד"ה כל וכו' ומלוי ברבית מלינו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אדם שאין בו וכו' עי' מוסו. כי לוג הוא כ' ליטרין וליטרא הוא מאה זוז ביהודה כדאית' בירושלמי הובא בר"ש פ"י דתרומות מ"ח ומאה לוג הוא שני מאות זוז שהם מאה מלעיס בגליל וכרביעית הלוג הוא כ"ה מלעיס. (ברית שלום על התורה פ' כי תשא):

תוספות שאנץ

אפי' עשה צדקה בסתר יכפה אף (א) יד ליד לא ינקה. והכי אמרינן במדרש משלי (פ' י"א) כשאדם בא על אשת איש ונזדמן לו עני אחד ונתן לו פרוטה לצדקה ואומר לא היה הקב"ה מזמין לי אותו עני לעשות צדקה אלא א"כ מחל לי אותו עון על זה נאמר יד ליד לא ינקה: בכל מכל כל אברהם כתיב ביה וה' ברך את אברהם בכל. יצחק כתיב ואוכל מכל. יעקב כתיב וכי יש לי כל ר"א וכל אשר תתן לי: וגבוה ממרחק יידע [רשא דקרא] כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע. פי' הגבוה ממרחק מקודם שתבוא עליו פורענות ימים רבים יידע שכינה מתאוננת עליו כמו וידע אלמנותיו וכן וידע בהם אנשי סכות: השם אורחותיו. הפסד מצוה כנגד שכרה:

(א) נראה דל"ל יכפה אף שהוא נותן מיד ליד אף הוא לא ינקה.

עין משפט נר מצוה